

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ
ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ імені АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

м. Харків, 18–19 жовтня 2018 року

Харків
«Право»
2018

Існування цих норм поряд зі ст. 344 «Втручання в діяльність державного діяча» КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність за незаконний вплив у будь-якій формі на Голову чи члена Вищої ради правосуддя, Голову чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голову Рахункової палати або іншого члена Рахункової палати з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень, створює труднощі при їх застосуванні, є суперечливим при кваліфікації.

Отже, викликає занепокоєння той факт, що збільшення обсягу кримінально-правового регулювання на законодавчому рівні має кількісний, а не якісний характер, сучасний етап розвитку кримінального законодавства характеризується внесенням змін, які не є необхідними та юридично обґрунтованими. Вищезазначені зміни охороняють інтереси конкретних потерпілих, тоді як законом мають охоронятися певні суспільні відносини. Зрозуміло, що зміни до кримінального законодавства є необхідними, але вони мають бути якісними, сприяти підвищенню кримінологічної безпеки суспільства. Ефективність кримінально-правового регулювання на законодавчому рівні залежатиме від необхідності прийняття кримінально-правової норми, в першу чергу, в другу – від якості такої норми.

В. В. Шпіляревич, к. ю. н., доцент
кафедри кримінального права Юри-
дичного інституту Прикарпатського
національного університету імені Ва-
силя Стефаника

НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ У ПЕРІОД ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО СКЛАДУ ЛИТВИ, ПОЛЬЩІ, РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Зрозуміти сутність кримінально-правових заходів безпеки можна тільки через знання історії їх становлення і розвитку. Використовуючи відповідні знання, можна дослідити особливості генезису зазначених заходів, простежити, як вони виникали, розвивалися та вдосконалюва-

лися, які негативні риси були їм притаманні у минулому, від чого треба відмовитися сьогодні і на що звернути увагу в майбутньому. Як слушно зазначав О. Ф. Кістяківський, тільки історія може дати пояснення причин і сучасного стану кримінального права, та стану його в попередні періоди¹.

Варто зазначити, що система кримінального законодавства України формувалась упродовж тривалого часу, постійно вдосконалюючись і поглиблюючись, оскільки вона сторіччями була позбавлена державної незалежності, самостійності у питаннях створення національного законодавства та формування і реалізації власної кримінально-правової політики. Так, у 40-х роках XIV ст. розпочалася експансія Литви на Україну, а у другій половині XIV ст. більшість українських земель була приєднана до складу Великого князівства Литовського, Руського та Жемайтійського (офіційна назва держави). У 1387 році галицькі землі були захоплені Польщею². Деяко раніше Закарпаття опинилося під владою Угорщини, а Буковиною заволоділо Молдавське князівство. Приєднання українських земель до складу сусідніх держав негативно вплинуло на долю української державності – вона була ліквідована. Надзвичайно тяжким і трагічним для України стало утворення після Люблінської унії 1569 року держави – Речі Посполитої.

У польсько-литовський період розвитку кримінального законодавства серед нормативно-правових актів, якими визначалася система заходів кримінально-правового характеру, особливе місце займає Статут Великого князівства Литовського – це основний кодекс права Великого князівства Литовського, Руського, Жемайтійського. Видавався у трьох основних редакціях 1529, 1566 і 1588 років, які відомі як Литовські статuti. Джерелами Литовських статутів були звичаєве литовське, білоруське, українське право, відповідна місцева судова практика, Руська Правда, польські судебники та кодекси інших держав.

Система заходів кримінально-правового характеру, яка набула поширення за польсько-литовської доби, зберігала загальні аутентичні особливості, що були закладені в положення Руської Правди, і включала в себе заходи покарання та інші заходи кримінально-правового характе-

¹ Кістяковский А. Ф. Элементарный учебник Общего уголовного права. Київ, 1882. 930 с.

² Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. В. Д. Гончаренка. 3-тє вид., перероб. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2003. 350 с.

ру, які характеризувалися певними особливостями суб'єктів, до яких вони застосовувалися. Так, у Литовських Статутах встановлені вікові межі неповнолітньої особи, яка могла бути покарана за вчинення злочину, до якої належала особа у віці понад 14 років (у Литовському Статуті 1566 р.) та 16 років (у Литовському Статуті 1588 р.). Однак недосягнення зазначеного вище віку не виключало застосування до особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, інших заходів кримінально-правового характеру у виді несення матеріальної відповідальності батьками або родичами за вчинене неповнолітнім суспільно небезпечне діяння. Зокрема, батьки або родичі «зі своєї частини маєтку повинні були з надв'язкою платити». Проте у разі наявності у поведінці неповнолітнього, незалежно від його віку, ознак рецидиву злочину йому призначалося покарання, але з урахуванням пом'якшуючих обставин.

В окрему групу осіб, до яких застосовувалися інші заходи кримінально-правового характеру у разі вчинення ними суспільно небезпечного діяння, входили божевільні, які поміщалися у «замкнення міцне за сторожею доброю».

Згадувалися у Литовських Статутах і випадки вчинення злочинів особами у стані сп'яніння, який не виключав кримінальну відповідальність і не вважався обставиною, що пом'якшує покарання.

До інших заходів кримінально-правового характеру, відповідно до положень Литовських Статутів, належав також такий захід, як виплата головщини. Наприклад, за вмісне вбивство злочинець карався смертю, а з його майна стягувалася так звана головщина, також інші видатки, пов'язані із заподіянням матеріальної шкоди. При необережному вбивстві винного звільнили від покарання, але він був зобов'язаний сплатити родичам убитого головщину.

Варто зазначити, що інші заходи кримінально-правового характеру у сфері кримінально-правової політики України у період входження її до складу Литви, Польщі, Речі Посполитої самостійним видом профілактичного впливу не визнавались і, мабуть, через це не отримали належного закріплення у Литовських Статутах 1529, 1566 і 1588 років. Свідченням цього є те, що зазначені вище Статуту не містили жодної статті, яка б безпосередньо визначала поняття, мету, систему, принципи та підстави їх застосування.

Таким чином, урахуовуючи особливості історичного розвитку України у період входження її до складу Литви, Польщі, Речі Посполитої,

вбачається, що заходи кримінально-правового характеру, які за своєю правовою природою належать до заходів безпеки (примусові заходи виховного характеру, примусові заходи медичного характеру та примусове лікування тощо), реалізовувалися на українських землях у польсько-литовську історичну добу, однак належним чином законодавчо передбачені не були, нормативного визначення набули лише особливості ознак суб'єкта, до якого такі заходи застосовувалися (неповнолітні особи, психічно хворі, особи, які зловживали алкогольними напоями тощо)¹.

Я. О. Триньова, к. ю. н., доцент, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Європейського університету

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ В СИСТЕМІ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: БІОЕТИЧНИЙ ПОГЛЯД

Існує думка, що ХХІ ст. нарешті має пройти під гаслом гуманізації науки. Для цього вектору є всі передумови: є результати відкриття та використання людством небезпечного знання (тобто такого знання в якісь конкретній галузі науки, яке випередило всі інші галузі, і тим самим внесло соціально-правовий дисбаланс у суспільство, адже останнє виявилось абсолютно беззахисним перед ним як у законодавчому сенсі, так і в соціально-моральному), набирає оберти глобальна біоетика, особливо в країнах пострадянського простору, все більше уваги приділяється феномену екологічного імперативу, розроблена Екологічна Конституція землі, з'явилася та розвивається концепція прав природи, поступово відбувається зміна домінуючого останні тисячоліття антропоцентричного світогляду на перспективний екоцентричний світогляд, біоетику стали ототожнювати з *neo jus naturale*, розроблена концепція біоетизації кримінального права тощо.

Проте, на жаль, питанню біоетизації права, зокрема кримінального права, розгляду злочинної діяльності людини проти довкілля з екоцен-

¹ Кримінально-правові заходи в Україні : підручник / за ред. проф. О. В. Козаченка. Миколаїв : Іліон, 2015. 216 с.